



### ■ 500-lecie Reformacji - wokół przygotowań do jubileuszu w Niemczech

Maria Wagińska-Marzec

22 maja 2016 r. Kościół Ewangelicki Niemiec (*Evangelische Kirche Deutschland - EKD*) podał do wiadomości oficjalny kalendarz obchodów 500. rocznicy Reformacji luterńskiej. Za jej symboliczny początek przyjmuje się dzień 31 października 1517 r., w którym Marcin Luter przybił na drzwiach kościoła zamkowego w Wittenberdze 95 tez, odrzucających m.in. katolicką naukę o odpustach. Ogłoszenie słynnych tez Lutera i początek Reformacji był wydarzeniem historycznym o dalekosiężnych konsekwencjach dla różnych dziedzin życia; Reformacja wywarła znaczący wpływ na politykę, religię, kulturę i społeczeństwa wielu krajów, nie tylko europejskich. Z tego też względu obchody jubileuszu 500. rocznicy Reformacji przybrały w Niemczech charakter wydarzenia narodowego, dotyczącego nie tylko sfery konfesyjnej, ale też kulturowej i politycznej.

#### Dekada obchodów jubileuszowych 2008-2017

Koncepcja i organizacja dekady jubileuszowej (2008-2017) była tworzona wspólnie przez *EKD* i instytucje państwowe, gdyż - jak podkreślano - Reformacja to wydarzenie o istotnym znaczeniu dla historii świata i globalnym zasięgu. W kształtowaniu programu obchodów i przygotowaniach do uroczystości jubileuszowych aktywnie uczestniczył zatem nie tylko Kościół ewangelicki, jako główny organizator, ale również rząd federalny, a także władze krajowe i gminne. Pierwsze rozmowy i ustalenia w sprawie roboczej struktury wspólnych działań koncepcyjno-organizacyjnych miały miejsce już w 2007 r. i toczyły się w ramach gremium, które tworzyli: przedstawiciele rządu (pełnomocnik ds. kultury i mediów, przedstawiciel Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Ministerstwa Spraw Zagranicznych), krajów federacji

#### Redakcja:

Radosław Grodzki  
Jacek Kubera  
(redaktor naczelny)  
Piotr Kubiak  
Krzysztof Malinowski

#### Korekta:

Hanna Różanek

Nr 263/2016  
03.08.16

ISSN 2450-5080

Biuletyny dostępne  
także dzięki:  
NEWSLETTER IZ  
FACEBOOK  
SCRIBD  
LINKEDIN  
TWITTER

(reprezentowanych przez premierów: Bawarii, Brandenburgii, Hesji, Nadrenii-Palatynatu, Saksonii, Saksonii-Anhalt i Turyngii) oraz *EKD* (ówczesny przewodniczący Rady *EKD*).

Do zasadniczych uroczystości przypadających na 31 października 2017 r. *EKD* przygotowuje się *de facto* od 2008 r. poprzez różne wydarzenia, spotkania i imprezy kulturalne. Utworzono sieć 69 „miast Reformacji” w Niemczech i Europie, ważnych dla protestantyzmu z punktu widzenia historii i dnia dzisiejszego. „Szlak Lutra” (*Lutherweg*) wiedzie nie tylko do miejsc bezpośrednio z nim związanych, ale też do miejsc, gdzie żyli i działali inni czołowi reformatorzy; coraz częściej zwraca się bowiem uwagę, że Reformacja była dziełem nie tylko samego Lutra. Na zainteresowanych życiem i twórczością M. Lutra, a także wpływami Reformacji na kulturę, sztukę i religię czekają przede wszystkim: Saksonia-Anhalt, Turyngia, Saksonia, Bawaria i Hesja.

O zaangażowaniu strony rządowej w obchody dekady jubileuszu Reformacji może świadczyć fakt, iż w grudniu 2011 r. wiceminister spraw zagranicznych ds. kontaktów kulturalnych z zagranicą w rządzie Angeli Merkel Cornelia Pieper (*FDP*) (2009-2013), obecnie konsul generalna RFN w Gdańsku (od 2014 r.), zaprosiła ambasadorów zagranicznych do udziału w podróży szlakiem miejsc związanych z Marcinem Lutrem w Turyngii (Wartburg, Erfurt) i w Saksonii-Anhalt (Wittenberga); w czerwcu 2012 r. przekazała ambasadorom: Danii, Finlandii, Islandii, Norwegii i Szwecji „statuetki Lutra” (*Luther-Statuen*) autorstwa artysty Ottomara Hörla. Kolejna podróż do miejsc związanych z Reformacją miała miejsce w październiku 2012 r. i wiodła do Saksonii (Zwickau, Lipsk, Torgau) oraz Saksonii-Anhalt (Halle/Saale).

Uroczysta inauguracja „Dekady Lutra” (*Lutherdekade*) miała miejsce w 2008 r. i nawiązywała do historycznej daty przybycia Marcina Lutra do Wittenbergi (1508 r.). Przebieg dekady jubileuszowej został starannie przemyślany pod względem tematycznym; wydarzeniom każdego roku przyświecało inne hasło (tzw. *Themenjahren*, zob. Tabela 1).

Przyszłoroczne główne obchody jubileuszowe poprzedzą uroczystości planowane na dzień 31 października 2016 r. w Berlinie. Wśród wielu różnorodnych imprez wpisujących się w bogaty program jubileuszu na uwagę zasługuje m.in. wystawa o Reformacji, której otwarcie ma nastąpić 20 maja 2017 r., ukazująca rezultaty jej oddziaływania w różnych regionach świata oraz wpływy, jakie wywarła na kulturze i społeczeństwie świeckim. Ponadto w dniach 24-28 maja 2017 r. odbędzie się równocześnie w Berlinie, Wittenberdze i 8 innych miastach RFN organizowany tradycyjnie co dwa lata ewangelicki *Kirchentag*. Kulminacja i zakończenie obchodów jubileuszowych nastąpi 31 października 2017 r.; będzie to seria uroczystości publicznych na szczeblu krajowym i międzynarodowym.

Tabela 1.

Zapoczątkowana w 2008 r. „Dekada Lutra” według podziału na lata i przyporządkowane im hasła tematyczne.

Rok	Hasło	Opis
2009	„Reformacja i wyznanie wiary” ( <i>Reformation und Bekenntnis</i> )	Z okazji 500. rocznicy urodzin Jana Kalwina (1509-1564) w centrum uwagi znalazła się nauka ojca zreformowanego protestantyzmu, jego pojmowanie Kościoła i etyki.
2010	„Reformacja i edukacja” ( <i>Reformation und Bildung</i> )	Z okazji 450. rocznicy śmierci Philipa Melanchthona (filologa, filozofa, teologa, bliskiego współpracownika M. Lutra i współtwórcy Reformacji) rok ten poświęcony był dyskusjom na temat impulsów, jakie wzbudziła Reformacja w dziedzinie edukacji: demokratyzacji, jedności wiary i edukacji, podwalin dla powszechnej edukacji.
2011	„Reformacja i wolność” ( <i>Reformation und Freiheit</i> )	Przedmiotem rozważań i dyskusji stały się centralne tematy Reformacji: relacja człowiek-Bóg, zbawienie i wolność człowieka; trzymanie się zasad Słowa Bożego i jednocześnie solidarne zwrócenie się ku bliźniemu, jako dwa bieguny wolności.
2012	„Reformacja i muzyka” ( <i>Reformation und Musik</i> )	Reformacja stworzyła podstawy dla rozwoju europejskiej kultury muzycznej - od śpiewu parafialnego ( <i>Gemeindegesang</i> ) po muzykę domową ( <i>Hausmusik</i> ); do grona jej wybitnych twórców zalicza się takich kompozytorów, jak: J. S. Bach, H. Schütz, G. Ph. Telemann, F. G. Händel; w nurt ten wpisuje się też światowej sławy <i>Leipziger Thomanenchor</i> , obchodzący 2012 r. 800-lecie swego istnienia. Chciano przypomnieć i podtrzymać te bogate tradycje muzyczne.
2013	„Reformacja i tolerancja” ( <i>Reformation und Toleranz</i> )	W centrum zainteresowania znalazła się wspólnota ekumeniczna, bez ograniczeń narodowych lub konfesyjnych, jako wymóg „Dekady Reformacji”; okazją była 450. rocznica zakończenia soboru trydenckiego (1563) i 40. rocznica podpisania w Leuenberg koto Bazylei (1973 r.) konkordatu o jedności ( <i>Leuenberger Konkordie</i> ) różnych kościołów ewangelickich (luterańskiego, zreformowanego, unickiego, przedreformacyjnego); w dyskusjach miały być przy tym uwzględnione również aspekty świadczące o braku tolerancji w Reformacji.
2014	„Reformacja i polityka” ( <i>Reformation und Politik</i> )	Silny wpływ Reformacji na politykę spowodował, że głównym tematem tego roku uczyniono kwestie władzy i polityki, wiary, wolności sumienia i praw człowieka; Luter i inni reformatorzy określili na nowo charakter i zadania władzy politycznej i Kościoła. Ich poglądy pozostawiły ślady sięgające czasów współczesnych i nie straciły na aktualności; uznano, iż powinny stać się przedmiotem szerokiej dyskusji w Kościele i społeczeństwie (stosunek państwo-kościół, społeczeństwo-religie etc.).
2015	„Reformacja - obraz i Biblia” ( <i>Reformation - Bild und Bibel</i> )	Z okazji 500. rocznicy urodzin Lucasa Cranacha Młodsze motywu zasadniczym stała się sztuka Reformacji oraz język i historia Biblii zapisane w obrazach.
2016	„Reformacja i jeden świat” ( <i>Reformation und die eine Welt</i> )	W przeddzień zasadniczych obchodów jubileuszowych osią przewodnią stała się Reformacja i jej oddziaływanie w świecie: różnorodność kościołów ewangelickich i to, co je łączy, a także rola Biblii w różnych kontekstach, pluralizm protestantyzmu jako potencjał konfliktów, „rany kolonialne” jako wyzwanie dla teologii i Kościoła, zaangażowanie na rzecz sprawiedliwości i pokoju i in.

2017 „Jubileusz Reformacji”

 Opracowanie własne na podstawie: „500 Jahre Reformation Luther 2017. Themenjahre der Lutherdekade 2008-2017”, [www.luther2017.de](http://www.luther2017.de).

## Udział Kościoła katolickiego

Rada EKD zaprosiła do udziału w obchodach 500. rocznicy Reformacji również Kościół katolicki. Przewodniczący Rady bp Heinrich Bedford-Strohm przypomniał w zaproszeniu, że na bazie „przełomowych impulsów Soboru Watykańskiego II oraz skrupulatnych teologicznych starań o wzajemne zrozumienie wyrosło zaufanie obu Kościołów do siebie nawzajem, które pozwala na wspólne upamiętnienie

Reformacji”<sup>1</sup>. Biskup podkreślił, że jubileusz Reformacji nie ma być triumfem protestantów, ale ma się stać „świętem Chrystusa” i „przesłaniem o Bożej łasce”. Odpowiadając na zaproszenie przewodniczący Niemieckiej Konferencji Biskupiej kard. Reinhard Marx potwierdził oficjalnie, iż Kościół katolicki weźmie udział w uroczystościach jubileuszowych. Wyrażając słowa podziękowania kardynał Marx przyznał, iż zaproszenie to jest w oczach episkopatu „wyrazem dobrych wzajemnych relacji”. Jego zdaniem, „wspólne świadectwo o Jezusie Chrystusie jest w dzisiejszym społeczeństwie szczególnie potrzebne wielu szukającym orientacji”<sup>2</sup>.

W programie jubileuszowym przewidziana jest m.in. wspólna pielgrzymka biskupów katolickich i ewangelickich do Ziemi Świętej jesienią 2016 r. Ważnym wydarzeniem obchodów jubileuszowych będzie ekumeniczna liturgia pokutna w Berlinie w drugą niedzielę Wielkiego Postu (11 marca 2017 r.). Na wrzesień 2017 r. jest też zaplanowana ekumeniczna liturgia Podwyższenia Krzyża Świętego, a także kilka konferencji tematycznych.

Kardynał Kurt Koch, przewodniczący Papieskiej Rady ds. Popierania Jedności Chrześcijan, podczas ekumenicznego kolokwium o Reformacji, które miało miejsce w papieskim instytucie *Pontificio Ateneo Sant’Anselmo (Anselmianum)* w Rzymie, zaapelował o takie przeżywanie 500-lecia Reformacji, aby przyczyniło się ono do zjednoczenia Kościoła. W swym wystąpieniu stwierdził, że możemy być wdzięczni za trwający od 50 lat dialog z luteranami, który pozwolił zrozumieć, co nas łączy. Przyznał zarazem, że niezbędne jest również „uznanie win i pokuta”. Reformacja bowiem przypomina o podziale Kościoła i wyniszczających wojnach religijnych toczonych w XVI i XVII w., a zwłaszcza wojnie trzydziestoletniej, która zamieniła Europę „w morze krwi”. Zauważył, iż jest to ciężkie brzemie, które odziedziczyliśmy po czasach Reformacji. Podkreślił, że zarówno katolicy, jak i protestanci są zobowiązani do skruchy i bez „publicznego aktu pokuty nie może być mowy o prawdziwie ekumenicznych obchodach jubileuszu Reformacji”<sup>3</sup>.

## Udział papieża w obchodach

Przyjmując w Watykanie przedstawicieli Kościoła luterńskiego w 2014 r., papież Franciszek zapewnił, że „z niecierpliwością” czeka na wspólne upamiętnienie 500-lecia Reformacji w 2017 r. i wyraził nadzieję, że „nie będą to triumfalistyczne obchody”, lecz „wspólne wyznanie wiary w Boga w Trójcy Jedynego”<sup>4</sup>. Do wspólnego świętowania 500. rocznicy Reformacji papież chce zaprosić niemieckich luteran.

<sup>1</sup> Niemcy: katolicki udział w obchodach 500-lecia reformacji, 1. 07. 2015, [http://pl.radiovaticana.va/news/2015/07/01/niemcy\\_500-lecia\\_reformacji\\_/1155369](http://pl.radiovaticana.va/news/2015/07/01/niemcy_500-lecia_reformacji_/1155369).

<sup>2</sup> Niemiecki Kościół weźmie udział w obchodach 500-lecia Reformacji, 2. 07. 2015, <http://franciszka3.pl/Niemiecki-Kosciol-wezmie-udzial-w-obchodach-500-lecia-Reformacji,a,28535>.

<sup>3</sup> Kard. Koch: obchody 500-lecia reformacji musi poprzedzić publiczny akt pokuty, 7. 05. 2016, <https://ekai.pl/wydarzenia/ekumenizm/x99491/kard-koch-obchody-lecia-reformacji-musi-poprzedzic-publiczny-akt-pokuty/>.

<sup>4</sup> Obchody 2017 r. Papież uczci reformację, ale nie wiadomo czy przyjedzie do Fatimy, 23. 12. 2014, <http://www.pch24.pl/obchody-2017-r--papiez-uczci-reformacje-ale-nie-wiadomo-czy-przyjedzie-do-fatimy,32920,i.html>.

Papież obiecał, że w ramach uroczystości jubileuszowych będzie uczestniczył we wspólnej katolicko-luterańskiej ceremonii upamiętniającej to wydarzenie w dniu 31 października 2016 r. w Lund w południowo-zachodniej Szwecji (nieдалeko Malmö), jak poinformowało Biuro Prasowe Stolicy Apostolskiej. Nabożeństwo odbędzie się w katedrze zbudowanej jako katolicka, a od XVI w. funkcjonującej jako luterańska. Współorganizatorami uroczystości są: luterański Kościół Szwecji i katolicka diecezja sztokholmska; przewodniczyć jej będą: papież Franciszek, a także przewodniczący Światowej Federacji Luterańskiej (*The Lutheran World Federation - LWF*) bp Munib A. Younan oraz sekretarz generalny tej organizacji ks. Martin Junge. Ceremonia w Lund będzie „antycypacją 500. rocznicy Reformacji” przypadającej w 2017 r.; będzie to wspólne nabożeństwo, oparte na opublikowanym właśnie katolicko-luterańskim przewodniku liturgicznym *Common Prayer*, przygotowanym przez *LWF* i *Pontifical Council for Promotion Christian Unity (PCPCU)*.

Krytycy wspólnych obchodów 500-lecia Reformacji zwracają uwagę, że watykańscy teologowie z papieżem na czele zdają się zapominać o innym ważnym wydarzeniu, którego rocznica przypada mniej więcej w tym samym czasie, co obchody schizmy protestanckiej. Chodzi o 100. rocznicę Objawień Matki Bożej w Fatimie (sierpień 2017). Portugalscy hierarchowie Kościoła wyrazili nadzieję, że Papież uświetni swoją obecnością również uroczystości związane z tą ważną rocznicą, na które zaproszenie zostało wysłane już w marcu 2013 r., lecz dotąd nie ma odpowiedzi Stolicy Apostolskiej.

## Projekty finansowane przez rząd Niemiec

Zaangażowanie państwa w obchody Dekady Lutra przejawia się m.in. w wyasygnowaniu środków finansowych na różnego rodzaju przedsięwzięcia kulturalne związane z jubileuszem Reformacji. Każdego roku z budżetu Pełnomocnika Rządu Federalnego ds. Kultury i Mediów (*Beauftragte der Bundesregierung für Kultur und Medien - BKM*) uzyskało wsparcie finansowe około 60-70 projektów z różnych dziedzin kultury i sztuki: projekty wystawiennicze, muzyczne, z zakresu edukacji kulturalnej, inscenizacji multimedialnych, ekspozycji plastycznych, festiwale literatury, sympozja *etc.* W okresie od 4 grudnia 2015 r. do 10 czerwca 2016 r. dotacje otrzymały 24 projekty, a w drugim etapie do końca 2016 r. dotacje w wysokości łącznie około 2,7 mln euro uzyskało dalszych 46 projektów. W sumie w okresie od 2011 do 2017 r. rząd RFN przeznaczył z budżetu *BKM* zarówno na projekty kulturalne, jak też odnowę miejsc związanych w sposób szczególny z Reformacją i M. Lutrem, czyli zabytki o znaczeniu narodowym, łącznie 42 mln euro.

Minister stanu ds. kultury Monika Grütters podając do wiadomości projekty, które uzyskały dotacje, oświadczyła: „Obchody 500. rocznicy Reformacji są okazją, by zaprezentować Niemcy jako naród o bogatej kulturze (*Kulturnation*). Zainteresowanie uczestnictwem w obchodach wykracza daleko poza granice Niemiec”. Dodała też, iż byłoby dobrze, gdyby „tak duża liczba najrozmaitszych projektów zainspirowała [Niemców] do spotkania z własną historią oraz do spotkań pomiędzy ludźmi z różnych kręgów kulturowych”. Wnioski o dofinansowanie programów można składać jeszcze do 30 września 2016 r. (bądź 31 marca 2017 r.). Spektrum tematów podejmowanych dotychczas przez poszczególne podmioty było bardzo szerokie i obejmowało

różne dziedziny: muzykę (np. projekt muzyczno-taneczny „Luther 2017 - 500 Jahre Reformation - Am Anfang war Musik”, *Bundesjugendbalett / Hamburgische Staatsoper GmbH*, Hamburg), sztuki plastyczne (np. wystawa „Luther und die Avantgarde”, *Reformationsjubiläum 2017 e.V.*, Wittenberg), teatr (np. projekt „Die Vertreibung der Heiligen”, *Freilichtspiele Schwäbisch-Hall*, Schwäbisch-Hall), literaturę („Luther - Lese - Festival Hamburg”, *Evangelisch Lutherische Kirche in Norddeutschland, Nordkirche*, Kiel), edukację kulturalną (np. projekt „Luther in Worms”, *Stadt Worms*, Worms), a także sympozja i konferencje<sup>5</sup>.

\*

Skala przygotowań do jubileuszu 500. rocznicy Reformacji pokazuje najlepiej, jak wielką wagę przywiązuje się w Niemczech do tych obchodów; widać wyraźnie, że nadano im rangę wydarzenia narodowego, a w zasadzie wydarzenia o wymiarze międzynarodowym. W przygotowaniach bierze udział nie tylko Kościół ewangelicki, ale też strona rządowa (która - co należy podkreślić - współfinansuje wiele przedsięwzięć), a także kraje federacji i gminy; w głównych uroczystościach uczestniczyć będzie też Kościół katolicki z papieżem Franciszkiem na czele. Zwraca uwagę starannie przygotowana i przemyślana koncepcja (każdego roku motywem przewodnim było inne hasło tematyczne) oraz rozmach, z jakim zaplanowano obchody, a zwłaszcza ich długi czas trwania (dekada 2008-2017 z punktem kulminacyjnym 31 października 2017 r.) i zasięg (nie tylko Niemcy, ale też inne kraje europejskie, m.in. Szwecja, Szwajcaria).

Tezy zawarte w tekście wyrażają jedynie opinie autora.

**Maria Wagińska-Marzec** - germanista, adiunkt, pracownik Instytutu Zachodniego w Poznaniu, zainteresowania badawcze: kultura w zjednoczonych Niemczech, polsko-niemieckie stosunki kulturalne.

---

<sup>5</sup> Pełną listę projektów realizowanych w ramach jubileuszu Reformacji, które otrzymały wsparcie finansowe z budżetu państwa, zob. *Projekte, die im Rahmen des Reformationsjubiläums 2017 aus dem Haushalt der Kulturstatsministerin gefördert werden...* na stronie rządu federalnego, 25.07.2016, [https://www.bundesregierung.de/Content/DE/\\_Anlagen/BKM/2015/2015-12-04-reformationsjubilaeum-gefoerderte-projekte.pdf?\\_\\_blob=publicationFile&v=1](https://www.bundesregierung.de/Content/DE/_Anlagen/BKM/2015/2015-12-04-reformationsjubilaeum-gefoerderte-projekte.pdf?__blob=publicationFile&v=1).